

הקדמה למשנה

א. תכלית המדרשים המובאים בתלמוד

¹... הדרש שהובא בתלמוד, אין לחשוב שהוא קל חשיבות, או שתועלתו מעטה, כי הוא לתכלית גדולה מאוד, במה שהוא כולל מן הרמזים העמוקים והעניינים הנפלאים. לפי שאם יעויין עיון מעמיק באותם הדרשות, יובן מהם מהטוב המוחלט מה שאין למעלה ממנו (=השגת המושכלות, שהן הטוב השלם לאדם), ויתגלו מהם מן העניינים האלוהיים ועניינים אמיתיים, ככל אשר הסתירו אנשי המדע (=עניינים שהסתירו אנשי החכמה) וככל אשר כילו בו הפילוסופים דורותיהם (=כל העניינים שהפילוסופים כילו דורות שלמים כדי לנסות להשיגם).

ב. מדוע פשט המדרשים נוגד את השכל

וכשתביט בהם (=באותם המדרשים של חז"ל) בפשוטם - תמצא בהם נגד המושכל (=דברים המנוגדים להיגיון) מה שאין למעלה ממנו (=שאינן דברים מנוגדים להיגיון יותר מדבריהם אלו). ועשו כך לעניינים נפלאים: האחד - לעורר הבנת הלומדים.

וגם לשוע (=לסנוור) עיני הכסילים, אשר לא יוארו ליבותיהם לעולם (=שיסתנוורו במשלים ובסיפורים ולא ישימו ליבם לסתרי התורה הגבוהים הטמונים בהם). ולו תוצע לפניהם האמת (=לו היו מגלים להם את הסתרים הללו) - היו סוטים מעליה, כפי חסרון טבעם (שאינו מסוגל להבין ולקבל אותם הסתרים). שעל כיוצא בהם אמרו: "אין מגלין להם סוד"², לפי שאין שכלם שלם עד כדי לקבל האמת על בוריה.

ג. הסתרת סתרי תורה בין החכמים

והחכמים ע"ה היו מסתירים זה מזה סתרי תורה, וסיפור³ שאחד מן החכמים נזדמן עם אנשים שהיו בקיאים במעשה בראשית והוא היה יודע מעשה מרכבה, אמר להם:

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 1 התרגום שלפנינו הינו של הגר"י קאפח, מתוך פירוש הרמב"ם למשנה, הוצאת מוסד הרב קוק.
- 2 פסחים מט,ב: "תנו רבנן: ששה דברים נאמרו בעמי הארץ... ואין מגלין להן סוד..." המפרשים פירשו לפי שהוא הולך רכיל ומגלה את הסוד. אולם הרמב"ם כאן מפרש "סוד" במשמעות של סודות הדת. וטעמו, שעולם המושגים האמוני של עם הארץ רדוד מאוד, וכשיגלו לו סודות הדת - הוא לא יקבלם ויכפור בהם. דוגמה לדבר - דברי הרמב"ם באיגרת תחיית המתים שיש שהבינו את פסוקי התורה כפשוטם שיש לקב"ה יד ורגל, וכשמישהו אמר הם שאין זה כפשוטו - חשבוהו לכופר.
- 3 חגיגה יג,א: "רב יוסף הוה גמיר מעשה המרכבה. סבי דפומבדיתא (=רב יהודה רב עינא) הוו תנו

מסלול 1: יום א לפרשת כי תשא
מסלול 2: יום ג לפרשת תצווה

למדוני מעשה בראשית ואלמדכם מעשה מרכבה! נענו לו (ולימדוהו). לאחר שלימדוהו מעשה בראשית - נמנע מללמדם מעשה מרכבה. ולא עשה זאת חלילה מתוך צרות עין או שרצונו להתגדל עליהם, כי המידות האלה מגונות אפילו לאחד השפלים שבעם, כל שכן לאנשים הגדולים! אלא עשה זאת מפני שראה עצמו ראוי ללמוד מה שבידם ולא מצאם ראויים ללמוד מה שבידו. ולמד על עניין זה ממאמר שלמה (שה"ש ד, יא): "דְּבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ", ופירושוהו ע"ה ואמרו (חגיגה יג, א) שעניין דברים אלו - שהמושגים הערבים שהנפש מתענגת בהם כעונג חוש הטעם בדבש וחלב - ראוי שלא ייאמרו ושלא יוצאו מתחת הלשון בשום פנים. וזהו אומרו: "תחת לשונך".

ד. צורך בהכנות לימודיות ובסייעתא דשמיא על מנת להשיג הסודות

כי עניינים אלה אינם ממה שאפשר ללומדם, ואינם נדרשים ברבים, אלא רומזים עליהם בספרים רמזים נסתרים.

ואם הסיר ה' המסך מעל לב מי שרצוי לפניו, אחרי שהכשיר עצמו בלימודים, יבין מהם לפי כוח שכלו. ואין לאדם לעשות עם הלימוד וההשתדלות בעסק התורה, אלא לכוון את ליבו לה' ויתפלל לפניו ויתחנן שיחנהו דעת ויעזרהו ויגלה לו הסודות הכמוסים בכתבי הקודש. כמו שמצאנו דוד ע"ה עשה כן והוא אמרו (תהלים קיט, יח): "גַל יַעֲיִנִי וְאַבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ"⁴.

הערות - ללמד ענוים דרכו

במעשה בראשית. אמרו ליה: ליגמור לך מר מעשה מרכבה! אמר להו: אגמרון לי מעשה בראשית! בחר דאגמרון, אמרו ליה: ליגמרון מר במעשה מרכבה! אמר להו: תנינא בהו: 'דבש וחלב תחת לשונך' - דברים המתקין מדבש וחלב - יהו תחת לשונך".

4 בלימוד העניינים האלוהיים נדרשת בהכרח סייעתא דשמיא כיוון שברובם אין שכל האדם מצליח להשיגם ולהוכיחם בהוכחה מופתית. כן כתב הרמב"ם במו"נ ב, כב-כד: "סיכום הוא שכל מה שאמר אריסטו על כל הנמצא אשר למן סמוך לגלגל הירח ועד מרכז הארץ, נכון הוא בלי ספק. לא יסטה ממנו אלא מי שלא הבינו... אבל כל מה שדן בו אריסטו מגלגל הירח ומעלה, כל זה מעין אינטואיציה והשערה, למעט קצת דברים. כל שכן מה שהוא אומר על סדר השכלים וכמה הדעות המטפיסיות שהוא מאמין בהן, שיש מהן אבסורדים חמורים וקלקולים גדולים הגלויים וברורים לכל האומות, והפצת דעות רעות שאין לו לגביהן הוכחה מופתית... חוזר אני על מה שאמרתי קודם: כל מה שאמר אריסטו לגבי מה שמתחת לירח - בהיגיון נאמר. אלה דברים שעילתם ידועה והם מתחייבים זה מזה... אך אין האדם יודע דבר מכל מה שבשמים... זאת היא האמת. כי אנו מנועים מן הנתונים הדרושים להסקת מסקנות לגבי השמים... ולהוגיע את המחשבות במה שאין הן מגיעות להשיג ואין להן כלי להגיע אליו - הרי זה פגם שאדם נולד עמו או מין שיגעון. נעצור אפוא במקום שאליו היכולת מגיעה ונשאיר את מה שאין להשיגו בהיגיון למי שבא אליו השפע האלוהי הגדול, כך שראוי להגיד על אודותיו 'פה אל פה אדבר בו'". וכן כתב בפרק טז: "מכיוון שזה ברור לי, ומכיוון ששאלה זאת - אם העולם קדום או מחודש - פתוחה, היא מקובלת עלי מצד הנבואה המבהירה דברים שאין בכוח העיון להגיע אליהם".

ה. מי שזכה לגילוי - חייב להסתיר

וכשיגלה ה' לאדם מהם מה שיגלה - יסתירם כמו שאמרנו, ואם ירמוז במשהו מהם - הרי רק למי ששלמה דעתו ונודע יושרו⁵, כמו שביארו וביררו במעשיות רבות בתלמוד⁶.

ולכן אין ראוי לאדם השלם לפרסם מה שידע מהסודות, אלא למי שהוא גדול ממנו או כמוהו. לפי שאם יציענו לפני כסיל, אם לא יגנהו בפניו - ודאי לא ייטב בעיניו. ולפיכך אמר החכם (משלי כג, ט): "בְּאֵזְנֵי כְּסִיל אֶל תְּדַבֵּר כִּי יָבוֹז לְשֹׁכֵל מְלִיד". ועוד, שהלימוד לרבים לא יתכן אלא בדרך חידה ומשל, כדי לכלול הנשים והנערים הקטנים, כדי שכשתגיע דעתם לשלמות - ידעו עניין אותם המשלים. ועל עניין זה רמז שלמה באומר (שם א, ו): "לְהַבִּין מִשָּׁל וּמְלִיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידָתָם". ומשום כך דיברו חכמים ע"ה בעניינים האלוהיים ברמז⁷.

שאלות מנחות:

- ✦ על אילו מדרשים תלמודיים מדבר הרמב"ם כאן? הבא דוגמאות מהתלמוד.
- ✦ מהן שתי הסיבות שמדרשי חז"ל נכתבו באופן שפשט דבריהם מנוגד לשכל?
- ✦ מהו הנזק שעלול להיגרם מגילוי סתרי תורה בציבור?
- ✦ מהן שתי ההשתדלויות הנצרכות על מנת לזכות לגילוי סתרי תורה והבנת מדרשי חז"ל לאמיתם?

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 5 מו"ר הגר"י שילת תרגם: "והתאמתה מומחיותו".
- 6 עיין חגיגה יג, א.
- 7 כלומר, כיוון שחובה למי שידוע והשיג להסתיר, אינו מובן מדוע פרסמו חכמים את הסודות ע"י מדרשי התלמוד. הרמב"ם מבאר שהם פרסמו אותם על ידי משלים ובכך הסתירו מצד אחד את סתרי התורה, ומצד שני גידלו את העם על אותם משלים, כדי שכשיגדלו ויחכימו - ידעו אותם הדברים.

מסלול 1: יום א לפרשת כי תשא
מסלול 2: יום ג לפרשת תצווה